

TIS KRIMMENEEL (12B) PAARDENDIEVEN

Cornelis Jochems wedde op het verkeerde paard

Peter van den Elsen

In juli 1672 zit een zekere Cornelis Jochems in het kasteel van Gemert gevangen.¹ Op de 17de van deze maand wordt in het proces van Cornelis Jochems voor het eerst de 'vierschaar gespannen'. De vierschaar bestaat oorspronkelijk uit vier banken waarop bij een rechtzitting de schout, de schepenen, de aanklager en de beschuldigde gezeten waren. Schout Ambrosius Cox klaagt in deze eerste zitting Cornelis Jochems aan voor het stelen van een paard. Uit de bewaard gebleven stukken valt niet op te maken wat hij nu precies misdaan heeft. Cornelis weigert om zonder advocaat aan het proces deel te nemen. Zijn advocaat, de heer Craenenbroeck, bevindt zich echter niet in Gemert en Cornelis wil dat er op zijn komst wordt gewacht. Drie maanden lang wordt hij nagenoeg wekelijks voorgeleid, maar steeds met het zelfde resultaat: uitstel, want de advocaat is nog steeds niet in Gemert aangekomen.

Alvorens het verdere verloop van het proces te beschrijven, vertel ik hier eerst iets over Cornelis Jochems. Hij was de zoon van Jochem Aert Nelissen en Catherina N.² Het echtpaar woonde aan de Verreheide, en aan de bezittingen te zien was het een agrarisch geslacht. Uit de transacties valt

verder op te maken dat ook Cornelis en zijn broer Dirk aan de Verreheide woonden. Cornelis trouwde in 1653 met Maria Joost Driessen uit Erp, die in 1661 in het kraambed stierf. Cornelis hertrouwde in 1667 met Maria Jansen. Voor gedetailleerde genealogische gegevens zie noot 3.

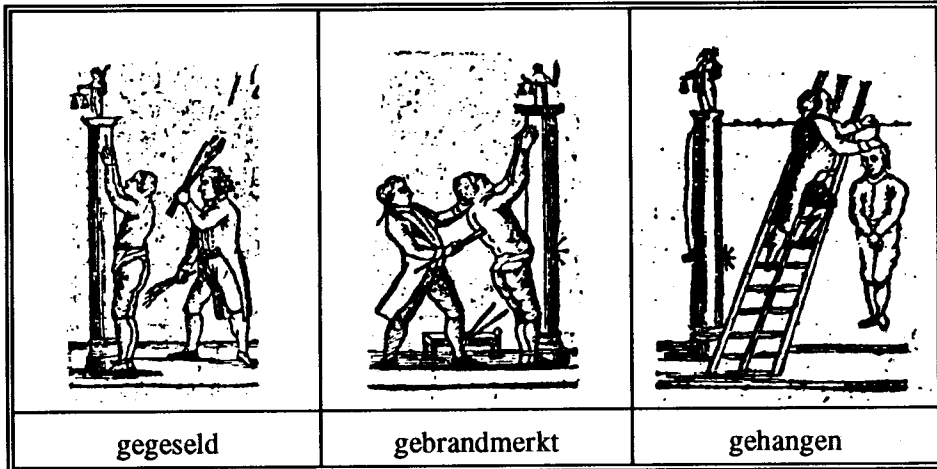
In november is advocaat Craenenbroeck eindelijk in Gemert en op de 20ste november valt al de uitspraak. Cornelis hoort een zware straf over zich uitspreken.⁴ Hij zal 'door den meester van den scherpen gherichte strengelyck worden ghegesselt ende gebrandtmerkt.' Daarenboven wordt hij voor de tijd van vijftwintig jaar uit Gemert verbannen en moet hij de proceskosten betalen.

Drie dagen na de uitspraak krijgt Cornelis in de gevangenis te horen dat zijn vrouw Maria (in de volksmond Maayke) bevallen is van een dochter die de doopnaam Jenneke krijgt. Haar staat een weinig florissante toekomst te wachten.

Toch had Cornelis niet voor niets een advocaat in de arm genomen. Craenenbroeck wist namelijk landcommandeur Emond Godfried, vrijheer van Bocholt, te bewegen om gratie te verlenen.⁵ De gratie was beperkt. Cornelis mocht in Gemert blijven wonen en ten tweede kreeg hij toestemming om zelf zijn goederen te verkopen om de proceskosten te betalen. Aan deze genade waren wel enkele voorwaarden verbonden: Cornelis moest beloven geen wraak te nemen en voorts moest hij beloven zich zonder weerstand aan de lichaamsstraffen te onderwerpen.

Cornelis mocht in Gemert blijven wonen, waarvoor hij de landcommandeur heel dankbaar was. Een verbanning betekende immers voor hem dat hij stateloos werd en zich in geen enkele gemeente als eigengeërfde boer kon vestigen. Maar toch zou het proces zijn sporen nalaten. Op directe wijze door de geseling en brandmerking. Wat het brandmerken aangaat. Een brandmerk had tot doel om van iemand, die wederom tot een vergrijp kwam, sneller te kunnen achterhalen of hij al meer op zijn kerfstok had. Meestal ging het immers om personen uit andere plaatsen. Iedere stad en de meeste dorpen hadden hun eigen brandmerk. Hoe dat er van Gemert uitzag is niet bekend, waarschijnlijk had het de vorm van een Duits Ordens kruis. Indirect had het proces nog diepere sporen nagelaten. Cornelis had tijdens de oogsttijd vier maanden gevangen gezeten, voorts moest hij de proceskos-

ten, de kosten van zijn eigen gevangenschap en zijn eigen advocaat betalen. Al met al voldoende om een armzalige toekomst tegemoet te gaan. Voortaan zou een blind paard in zijn huis weinig schade doen. Maar het kon nog erger, want eens een dief...

In november 1674 zit Cornelis Jochems opnieuw in het kasteel van Gemert gevangen. Het paardemiddel uit 1672 had hem weinig wijsheid gebracht.⁶ Wat hij deze keer precies misdaan heeft is niet bekend, daar de processtukken verloren zijn gegaan. De aanklacht luidt nu diefstal en vechten. Gezien zijn vorige veroordeling is de rechtbank nu minder clement: op 26 november 1674 wordt Cornelis Jochems 'met de coorde gestrafft, datter de doot naervolgt.' Ook nu moest hij (in feite zijn erfgenamen) de onkosten van het proces betalen.

Op vier december 1674 krijgt Maayke, zijn weduwe, te horen dat ze wordt verbannen. Ze moet Gemert binnen 48 uur verlaten en mag er nooit meer terugkeren. Deze straf kreeg Maayke omdat ze volgens de rechtbank op de hoogte was geweest van de criminele activiteiten van haar man. Zover Willy Ivits na kon gaan werd van Maria Jansen en van de kinderen van Cornelis Jochems na 1674 niets meer in Gemert vernomen.

Noten:

1 RA'sHB; Gemert R41; d.d. 17-7-1672; 28-7-1672; 5-8-1672; 7-8-1672; 8-8-1672; 25-8-1672; 19-9-1672; 26-9-1672; 3-10-1672; 6-10-1672; 10-10-1672.

2 RA'sHB; Gemert R114 fol. 104; R117 fol. 46v.; R118 fol. 323.

3 **Genealogie:**

I Jochem Aert Nelissen overl. v. 1653, trouwt Catharina N., begr. te Gemert 12-10-1653. Kinderen:

1 Dirk Jochems overl. 'aen die Verreheyde' 21-5-1667 te Gemert; trouwt te Gemert 22-1-1645 met Isabella Dirck Cremers. Kinderen:

a Wilhelma ged. 26-11-1645 te Gemert;

b Theodora 28-10-1648 te Gemert.

2 Cornelis Jochems, opgehangen op 26-11-1674 te Gemert; trouwt (1e) 23-11-1653 te Gemert met Maria Joost Driessen geb. van Erp, begr. te Gemert 13-11-1661 (overl. in het kraambed). Kinderen allen gedoopt te Gemert:

a Joachim ged. 18-12-1655;

b Catharina ged. 22-4-1657;

c Joost ged. 2-11-1659;

d Petronella ged. 8-11-1661.

Cornelis hertrouwt te Gemert 5-2-1667 met Maria Janssen. Kinderen:

e Catharina ged. 19-1-1668;

f Maria ged. 26-10-1669;

g Hendrik 29-12-1671;

h Jenneke ged. 23-11-1672.

3 Elisabeth Jochems ged. 12-6-1637 te Gemert en trouwt met Evert Aerts van den Broek, elders Everardus van Strijp genoemd. Van hen geen kinderen in Gemert bekend.

Met dank aan Willy Ivits voor deze genealogische gegevens.

4 RA'sHB; Gemert R120, fol. 86 e.v. 20-11-1672.

5 RA'sHB; Gemert R120, 29-11-1672.

6 RA'sHB; Gemert R120, fol. 172v-173; 26-11-1674.